

УДК 330.14

В.Г. Крячко, канд. екон. наук, О.М. Гай, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Основний капітал у процесі капіталотворення в сільському господарстві (регіональний аспект)

У статті розглядаються проблеми нарощування капіталу в сільському господарстві. Визначається роль основного капіталу у процесі капіталізації. За даними Кіровоградського регіону вивчено склад, стан та процеси оновлення основного капіталу та доведено зменшення варіації показників концентрації при врахуванні землі у складі сукупного капіталу.

капітал, основний капітал, капіталізація, концентрація капіталу, варіація

Постановка проблеми. Пореформений період розвитку сільського господарства повинен бути направлений на капіталізацію галузі. Частка основного капіталу у складі сукупного сільськогосподарського капіталу становить близько 95 %, що визначає вирішальну його роль у процесі капіталізації галузі. Однак проблема забезпечення сільського господарства основним капіталом залишається на сьогодні дуже гострою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До недавнього часу в економіці України процеси капіталізації трактувалися виключно щодо фінансової сфери, зокрема, у діяльності банківських установ. Нині актуальною стала проблема нарощування капіталу для всіх галузей національної економіки, а особливо, сільського господарства, як галузі, що гарантує продовольчу безпеку країни. Капіталізація сільського господарства характеризується як процес інтенсивного нарощування капіталу галузі з метою підвищення його продуктивності шляхом капіталізації власних доходів сільськогосподарських товаровиробників, вливання капіталу з інших сфер економіки, залучення інвестицій та руху капіталу всередині галузі від менш ефективних власників до ефективніших [1]. Основним шляхом капіталізації на думку В.Г. Андрійчука є влиття у сільське господарство капіталу зовнішніми інвесторами шляхом створення нових агропромислових формувань (АПФ) [2]. При цьому потребують розв'язання проблеми державного регулювання процесу капіталізації сільського господарства.

Мета статті. Метою статті є дослідження наявності, стану основного капіталу та процесу капіталотворення в сільському господарстві на рівні регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сукупний сільськогосподарський капітал включає основний капітал (з врахуванням землі), оборотний, людський та фінансовий капітал [3]. Тому капіталізація галузі залежить не лише від зовнішніх інвестицій, а й від нарощування основного капіталу за рахунок власних джерел.

Варіація значень показників концентрації основного капіталу по районах Кіровоградської області досить значна. Коефіцієнт варіації за середнім квадратичним відхиленням становить 44,2 %.

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств області основним капіталом значно знизилася за рахунок зменшення вартості основного капіталу.

Низька забезпеченість підприємств основним капіталом в деяких районах пояснюється переважанням малих та середніх господарюючих структур.

Абсолютні значення та динаміка показника капіталоозброєності формувалися під впливом змін обсягів капіталу й чисельності працюючих. Майже у всіх районах Кіровоградської області спостерігається зменшення чисельності працюючих у сільськогосподарських підприємствах. У зв'язку з тим, що темпи скорочення

чисельності працюючих випереджали темпи зниження вартості основного капіталу, показник капіталоозброєності зростає.

Отже, капіталоозброєність праці сільськогосподарських працівників має найбільші темпи зростання по районах області (табл. 1).

Таблиця 1 - Групування районів Кіровоградської області за значеннями індексів динаміки показників капіталообезпеченості основним капіталом сільськогосподарських підприємств у 2008 р.

Група	Індекс, %	Вартість основного капіталу з розрахунку на					
		1 га с.г. угідь		одне підприємство		одного працівника	
		Кількість районів	%	Кількість районів	%	Кількість районів	%
I	До 100	12	57,1	12	57,1	2	9,5
II	100 – 120	9	42,9	9	42,9	8	38,1
III	120 і більше	-	-	-	-	11	52,4
Разом		21	100	21	100	21	100

У першій групі районів Кіровоградської області знизилася концентрація основного капіталу з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь та одне підприємство, інша ж частина районів має зростання відповідних показників не більше 20 %. Майже зворотна ситуація з динамікою капіталоозброєності: половина районів мають значне зростання і лише два – зниження показника. Отже, у Кіровоградській області тенденції розвитку концентрації основного капіталу та капіталоозброєності протилежні.

Коефіцієнти варіації забезпеченості основним капіталом сільськогосподарських підприємств та капіталоозброєності по районах Кіровоградської області відповідно становлять 58,9 % та 48,3 %, що свідчить про значні коливання даного показника. З врахуванням у складі виробничого капіталу вартості землі значно зменшилася варіація питомих показників по районах (табл.2).

Таблиця 2 - Коефіцієнти варіації питомих показників виробничого капіталу по районах Кіровоградської області у 2008 році, %

Показники	Коефіцієнти варіації вартості виробничого капіталу з розрахунку		
	на 1 га угідь	на одне підприємство	на одного працівника
Основний капітал у майнових об'єктах	48,0	58,9	48,3
Оборотний капітал	49,5	45,6	44,7
Виробничий капітал всього	11,2	31,3	30,4

Варіація концентрації виробничого капіталу дуже незначна, коефіцієнт становить всього 11,2 % (без врахування землі – до 50,0 %), тобто розподіл районів за даним показником є рівномірним, а їх сукупність - однорідна. Це важливо для достовірності здійсненого аналізу, оскільки обчислені середні величини є типовими для даної сукупності.

Розподіл районів за капіталозабезпеченістю та капіталоозброєністю менш однорідний, але з включенням вартості землі до виробничого капіталу, коефіцієнти варіації наближені до 33,0 %, тому сукупність районів можна вважати однорідною.

Використання капіталу значною мірою визначається його структурою (табл.3) .

Таблиця 3 - Структура основного капіталу в Кіровоградській області (на початок року), %

	2005 р	2006 р	2007 р	2008 р
Основні засоби	91,6	89,7	90,1	89,8
Незавершене будівництво	8,3	9,0	8,6	8,1
Довгострокові фінансові інвестиції	0,1	0,6	0,6	1,1
Інші необоротні активи	-	0,7	0,7	1,1
Основний капітал, всього	100,0	100,0	100,0	100,0

У структурі основного капіталу повинна превалювати саме та частина капіталу, яка безпосередньо приймає участь у виробничому процесі.

У Кіровоградській області у вартості основного капіталу найбільшу питому вагу займають основні засоби. Їх частка у 2008 р. складала майже 90,0 % і протягом останніх років не змінювалася. Незавершене будівництво становить 8,1 % вартості основного капіталу, що перевищує рівень даного показника загалом по Україні. Сталі обсяги незавершеного будівництва протягом тривалого періоду свідчать про відсутність будівництва, вилучення капіталу з обороту та умови неефективного його використання. Питома вага довгострокових фінансових інвестицій за останні роки зростає і у 2008 р. склала 1,1 %.

Протягом 1996-2008 років вартість основних засобів сільського господарства по Україні зменшилася на 60,8 % (табл.4).

Таблиця 4 - Динаміка вартості, руху та зносу основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області (на кінець року)

Показник	Рік				
	1996	2000	2006	2007	2008
Вартість основних засобів, млн. грн.	5518	3174	2153	2278,0	2162,5
Коефіцієнти, %:					
оновлення	1,2	1,6	8,7	8,7	7,1
вибуття	1,8	2,6	3,3	3,4	3,2
зносу	33,9	46,5	43,8	39,1	41,7

Скорочення вартості основних засобів супроводжується значним відсотком їх зносу, який в окремі роки становить майже половину їх вартості. Оновлення основних засобів здійснюється в недостатніх обсягах, у 2008 р. надійшло лише 7,1 % від вартості. Але коефіцієнт оновлення щороку зростає та перевищує коефіцієнт вибуття основних засобів, що свідчить про поліпшення процесів їх відтворення. На думку Л.О. Березовської, складна ситуація з відтворенням основних засобів пов'язана з “використанням коштів амортизаційного фонду не за призначенням або через повторне нарахування зношування на ті засоби, які вже окупили себе і мають бути виведені з експлуатації” [4, С.89].

У Кіровоградській області скорочення основних засобів у сільському господарстві дуже значне: від вартості 1996 р. залишилося 27,8 %. Використовуючи, розрахований ННЦ ІАЕ УААН норматив основних засобів на 1 га

сільськогосподарських угідь по Україні [5,С.153] та наявну площу сільськогосподарських угідь в Кіровоградській області визначено потребу в основних засобах 18722 млн. грн., фактична ж наявність складає лише 8,2 % від потреби.

До основного капіталу сільського господарства відносяться такі специфічні складові, як багаторічні насадження, худоба та капітальні вкладення у поліпшення земель. Аналіз їх структури свідчить, що сільськогосподарське виробництво є капіталомістким, а тому в структурі його основних засобів переважають будівлі й споруди (табл.5).

Таблиця 5 - Структурні зрушення в основних засобах сільського господарства Кіровоградської області

Показники	Питома вага по роках, %				2008 р. +/- до	
	1999	2006	2007	2008	1999 р.	2007р.
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	76,0	67,7	63,8	59,0	- 17,9	- 4,8
Машини і обладнання	16,6	16,4	23,2	26,5	10,5	3,3
Транспортні засоби	4,9	13,1	8,5	9,7	4,6	1,2
Робоча і продуктивна худоба	1,8	2,3	0,4	1,3	- 0,3	0,9
Багаторічні насадження	0,3	0,5	0,3	0,3	-	-
Капітальні затрати на покращення земель	0,4	-	-	0,04	- 0,06	0,04
Інші основні засоби			3,7	3,2	-	- 0,5
Всього основних виробничих засобів	100	100	100	100	-	-

Вартість будівель, споруд і передавальних пристроїв у складі основних засобів у 2008 р. становила 59,0 %, значна частка машин і обладнання – 26,5 %.

У складі будівель переважають тваринницькі приміщення, більшість з яких не використовуються у виробництві. Дуже низька питома вага тварин основного стада (1,3 %), багаторічних насаджень і капітальних вкладень у покращення земель. Збільшення поголів'я худоби сприяло б використанню тваринницьких приміщень та розвитку тваринництва.

Питома вага багаторічних насаджень становить лише 0,3 % і протягом тривалого часу залишається незмінною. Інвестиції на закладення багаторічних насаджень практично не здійснюються сільськогосподарськими підприємствами. Капітальні витрати на поліпшення земель в області у 2008 р. склали лише 70 тис. грн.

У 2008 р. відбулося незначне зростання частки машин, обладнання, транспортних засобів та продуктивної і робочої худоби за рахунок скорочення будівель і споруд.

Висновки. Процес капіталізації сільського господарства має здійснюватися у двох напрямках одночасно: по-перше, залучення інвестицій з інших галузей та іноземних інвестицій; по-друге, нарощування капіталу за рахунок власних джерел фінансування.

Сільське господарство нині недостатньо забезпечене сільськогосподарською технікою та спеціалізованими машинами й обладнанням. Наявна структура основного капіталу не сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва, так як характеризується низькою питоною вагою суто сільськогосподарських її складових. Необхідно збільшити частки багаторічних насаджень, худоби і сільськогосподарської

техніки. Особливої уваги потребує збільшення витрат на покращення земель, як основного фактора виробництва у сільському господарстві.

Процес капіталізації сільського господарства, що здійснюється будь-яким із напрямів вимагає державного регулювання.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Капіталізація вітчизняного сільського господарства: суть, напрями, механізми і перші оцінки здійснення // Економіка АПК. - 2005. - № 7. - С. 69–74.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація вітчизняного сільського господарства: суть, напрями, механізми і перші оцінки здійснення // Економіка АПК. – 2005. - № 7. – С. 69-74.
3. Крячко В.Г. Особливості формування капіталу в сільському господарстві // Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету: Економічні науки, 2004.- Вип. 5.- ч II.- С. 223–229.
4. Лайко П.О., Березовська Л.О. Ефективність використання та відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 192 с.
5. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 292 с.

В статье рассмотрены проблемы наращивания капитала в сельском хозяйстве. Определена роль основного капитала в процессе капитализации. По данным Кировоградского региона изучено состав, состояние и процессы обновления основного капитала. Определено влияние земельного капитала на вариацию показателей концентрации капитала.

In article problems of escalating of the capital in rural are considered. The role of a fixed capital in the course of capitalisation is defined. According to the Kirovograd region it is studied structure, a condition and processes of updating of a fixed capital. Influence of the ground capital on a variation of indicators of concentration of the capital is defined.

Одержано 25.04.09